

BUITEN

6^E JAARGANG N^O. 31.

ZATERDAG 3 AUGUSTUS 1912.

DE BĀRĀBOEDOER, POORT EN TRAP NOORDZIJDE.
OP DE KOLONIALE LANDBOUWTENTOONSTELLING TE DEVENTER WERD TER OPLUISTERING
EEN REPRODUCTIE VAN DEZE POORT GEPLAATST.

INHOUD:

DE STERRENHEMEL IN AUGUSTUS, DOOR A. A. N.	BLZ. 364
DE KOLONIALE LANDBOUWTENTOONSTELLING TE DEVENTER, DOOR W. C. V. M., GEÏLLUSTREERD	BLZ. 363 EN 364
HET VARKEN, I, DOOR L. F. HOOGSTEDEN.	BLZ. 365
DE HAVEZATHE LAARWOUDE TE ZUIDLAREN, GEÏLL.	BLZ. 366—368
AVONDREIS, DOOR JOANNES REDDINGIUS	BLZ. 367
HOE WE DE KEMPHANEN BEKEKEN! DOOR J. DAALDER DZ.	„ 369
AVOND (GEDICHT), DOOR S. G. REDDINGIUS—V. HARLINGEN	„ 369
ANDERSEN EN ZIJN SPROOKJES, II, HET LEELIJKE JONGE EENDJE, DOOR DR. C. E. HOOPYKAAS, GEÏLLUSTR.	BLZ. 369—371
DE ITALIAANSCH KREKEL, NAAR HET FRANSCH VAN J. H. FABRE, DOOR G. H. PRINSEN GEERLIGS, GEÏLL.	BLZ. 371
DE NACHTEGAAL, DOOR J. DAALDER DZ., GEÏLLUSTR.	„ 372
DE PLANTEN EN HET LICHTGAS, DOOR D. STAVORINUS	„ 373
DE VENUSBERG BIJ VALKEVEEN, DOOR F. W. DRIJVER, GEÏLLUSTREERD.	„ 374
DE HAAS ALS AANVALLER IN DEN STRIJD, DOOR G.	„ 374
MOND- EN KLAUWZEER ONDER HET WILD, DOOR G.	„ 374

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Alle kopij ook die met illustraties, zoomede afzonderlijke illustraties (fotografieën, teekeningen, enz.), gelieve men te zenden aan de redactie, Rokin 74—76, Amsterdam. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beleefdelyk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Het auteursrecht voor den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de Wet van 28 Juni 1881, Stbl. No. 214.

DE STERRENHEMEL IN AUGUSTUS.

HET volgende overzicht geeft den stand der sterrenbeelden voor omstreeks 10 uur:

Zenith: Cepheus, Lier, Zwaan;
Noorden: Kleine Beer, Giraffe, Lynx, Wagenman;
Noordoosten: Cassiopeia, Perseus;
Oosten: Andromeda, Driehoek, Hagedis, Pegasus, Ram, Visschen;
Zuiden: Arend, Dolfijn, Kleine Paard, Pijl, Schild van Sobieski, Schutter, Steenbok, Vos, Waterman;
Zuidwesten: Ophiuchus;
Westen: Boötes, Hercules, Hoofdhaar van Berenice, Jachthonden, Kroon, Slang;
Noordwesten: Groote Beer, Draak.

De Melkweg loopt te 10 uur in een prachtige boog van het Noordoosten naar het Zuidwesten. De helderste deelen zijn te vinden in den Zwaan die te 10 uur in top staat, en aan den Zuiderhemel in de sterrenbeelden Arend en Schutter, waar hij zich in wolkachtige vlekken verdeelt. Ik deelde vroeger eens iets mede (*Buiten V*, N°. 26) over de rol, die de Melkweg speelt in alle beschouwingen, die sedert de baanbrekende onderzoekingen van Wilhelm Herschel omtrent den bouw en de afmetingen van het zichtbare Heelal gehouden zijn.

Drie *Algol minima* zijn deze maand waarneembaar: den 8en Augustus omstreeks middernacht, den 28en even na, en den 31en even vóór middernacht.

De ster *Mira Ceti* is als ster der grootte 5.5 aan den morgenhemel zichtbaar geworden, en zou dus met het bloote oog zichtbaar moeten geweest zijn (*Buiten II*, N°. 45), als de schemering niet gehinderd had. De helderheid dezer merkwaardige veranderlijke ster neemt nu snel af; het is de vraag of men haar deze maand nog in den binocle zal kunnen zien.

Het *Zodiakaallicht* is in het laatst van Augustus, voordat de maan gaat hinderen, misschien wel aan den morgenhemel zichtbaar, maar in September en October wordt de gelegenheid veel gunstiger.

Ook is het niet onmogelijk, den *Gegenschein* in het midden der maand te vinden, op de grens der sterrenbeelden Steenbok en Waterman. Maar dan moet de hemel zeer helder zijn, en dat is hij merkwaardigerwijze sedert 19 Juni niet geweest. Nu al meer dan vijf weken lang (ik schrijf dit 26 Juli) hangt er over geheel West-Europa — uit andere streken heb ik geen berichten —

een dun floers, een rooknevel, die in de buurt van het Zenith den hemel vrij helder laat lijken, maar die het licht van laagstaande sterren zeer sterk vermindert. Zwakke sterren zijn geheel onzichtbaar; Zon en Maan lijken laag boven den horizon bruinachtig rood. In het einde van Juni werden hier en daar dergelijke schemeringsverschijnselen waargenomen als men over de geheele aarde na de groote uitbarsting van Krakatau maandenlang heeft gezien, en waarvoor nu misschien de vulkanische werkzaamheid der Aleoeten verantwoordelijk gesteld moet worden.

Mocht de rooknevel, die door de hevige regens der vorige week niet is neergeslagen, en die dus waarschijnlijk zeer hoog zweeft, den dampkring nog lang blijven bezwangeren, dan zal dat aan de waarneming der *Perseiden*, de vallende sterren die in de eerste drie weken van Augustus in grooten getale in het sterrenbeeld Perseus optreden, veel afbreuk doen; de omstandigheden waren anders juist dit jaar zeer gunstig, daar de maan tijdens het hoogtepunt van het Perseidenverschijnsel (8—13 Augustus) onzichtbaar is: het is den 12en Nieuwe Maan.

Het *straalpunt* der *Perseiden*, dat zich in Juli in Cassiopeia vertoonde, bevindt zich nu even ten Noorden der ster γ Persei, en schuift later naar het sterrenbeeld Giraffe op (zie *Buiten III* N°. 32).

De *tijdsvereffening* neemt in Augustus langzaam af. De zon is in het begin der maand 6 minuten bij de klok achter, maar haalt dit verschil tegen 1 September in.

Mercurius, *Venus* en *Mars* zijn niet waarneembaar.

Jupiter is nog als avondster te zien, maar gaat half Augustus al te 11 uur onder. Den 2en Augustus komt de planeet in het sterrenbeeld Schorpioen tot stilstand, en gaat dan haar Oostelijke beweging hervatten.

Saturnus komt aan den Oostelijken hemel, in het sterrenbeeld Stier, uit de morgenschemering te voorschijn; half Augustus is de planeet omstreeks middernacht al goed te zien. A. A. N.

De Koloniale Landbouwtentoonstelling te Deventer.

HET woord eens door Jan Pietersz. Coen gesproken: „Daer kan in Indhiën wat groots verricht worden” is geen ijdele klank gebleven, wat men ook zeggen moge over vroeger beleid inzake Indië. Want meer en meer toont men dat woord ook door de daad te willen laten volgen en zonder gevaar te loopen beschuldigd te worden van een al te groot optimisme, mag men spreken van een herleving eener daadwerkelijke belangstelling voor Indië, waarbij de regeerlijk voorgaet. Natuurlijk wordt, dit uitsprekend, niet over het hoofd gezien, hoeveel er nog te wenschen overblijft.

Van die herleeftde belangstelling voor Indië getuigt mede de oprichting der Middelbare Koloniale Landbouwschool te Deventer, welke in September a.s. geopend zal worden. Dit feit vormde de directe aanleiding voor deze tentoonstelling, waarvan het driedelig doel aldus omschreven werd: 1°. het bevorderen van het aanknoopen van handelsrelaties; het versterken der banden, welke tusschen moederland en koloniën bestaan; het vestigen van de aandacht van betrokkenen, zoowel in Indië als in Nederland, op de Middelbare Koloniale Landbouwschool als opleidingsinstituut voor zoo menigen werkkring in de koloniën; 2°. het verspreiden van kennis en dientengevolge van juiste begrippen, omtrent den landbouw in onze koloniën als voornaamste bron van volkswelvaart; in aansluiting daarmede het opwekken van belangstelling in onze overzeesche bezittingen, welke een onmisbare factor geacht mogen worden voor ons zelfstandig volksbestaan in de toekomst, en 3°. het vormen van een Museum op het gebied van den kolonialen landbouw ten dienste van de te Deventer te vestigen landbouwschool.

Voor de tentoonstelling, op initiatief van het departement Deventer der Maatschappij van Nijverheid tot stand gekomen, werd gekozen het terrein van de buitensocieteit, op de Worp, aan den IJssel tegenover Deventer gelegen en uitmuntend door prachtig zwaar geboomte.

Het societeitsgebouw werd tentoonstellingslokaliteit; in den tuin werd een lange veranda's omgebouwd tot een Indisch restaurant en bovendien verrees er een Minangkabaoesch huis (Padangsche bovenlanden), dat met zijn karakteristieke punt-daken een teekenachtig effect maakt en, in het hollandsche groen, op deze warme dagen, wel even een Oostersche impressie geeft. Dat is het conferentiegebouw, waar specialiteiten van naam wetenschappelijke voordrachten hielden, den Indischen landbouw in den meest uitgebreiden zin des woords betreffend. Daar werden ook vertoond een aantal kinema-films, welke de oud-minister Cremer in Indië liet vervaardigen.

Wie nu de tentoonstelling een, zij 't ook maar oppervlakkig bezoek brengt, vindt er natuurlijk in afgespiegeld de drie bovengenoemde factoren, te zamen vormend de omschrijving van het doel der expositie. Duidelijker echter nog valt waar te nemen een andere scheidslijn, welke eenerzijds loopt langs den inlandschen landbouw, aan den anderen kant langs den landbouw voor de Europeesche markt; dat is dan de landbouw-industrie, dat zijn de cultures. Dr. R. Boersma heeft onlangs op die landbouw-industrie nog eens de aandacht gevestigd, in een artikeltje in de *N. Rott. Ct.* En hij wees er daarbij op, dat de Deventer landbouwschool uitsluitend ten doel zal hebben

opleiding tot practische landbouwkennis; geen zuiver wetenschappelijke vorming, maar een onderwerping van de landbouwwetenschap aan de praktijk. Dat zal ten goede komen in de eerste plaats aan die landbouw-industrie, niet minder echter aan den inlandschen landbouw.

De minister van Koloniën, de heer de Waal Malefijt, heeft in zijn openingsrede dat tweërlei belang, betrokken bij de Indische landbouwverbetering duidelijk doen uitkomen, het is — aldus de minister — van het grootste belang, dat alle krachten worden ingespannen om het inlandsch landbouwbedrijf, waarbij $\frac{3}{4}$ der bevolking direct betrokken is, vooruit te brengen. En naast de eigenlijke inlandsche landbouw vragen dan de Europeesche cultures onze aandacht.

Het overgrootste deel van de tentoonstellingsruimte is nu in beslag genomen door dien inlandschen landbouw, aanschouwelijk voorgesteld door collecties van de verschillende producten, van modellen van woningen, landbouwwerktuigen enz., van foto's en platen. Dat alles is voornamelijk bijeengebracht door de Nederlandsch-Indische commissie, ingesteld door den gouverneur-generaal. Gelijke commissies werden ook gevormd in Suriname en Curaçao en het resultaat van hun bemoeiingen was, dat ook uit de West-Indische koloniën inzendingen van gelijken aard kwamen.

Zij 't dan, dat men dergelijke collecties ethnographica ook in koloniale musea kan vinden, op deze tentoonstelling mochten ze niet ontbreken. Om nog eens den minister te citeeren: Een eerste vereischte is, dat men heeft een zoo volledig mogelijke kennis van de wijze, waarop de inlander thans het landbouwbedrijf uitoefent. Eerst dan zal men kunnen trachten zijn werkwijze te verbeteren. En bijna alles wat omtrent het landbouwbedrijf geëxposeerd werd, is bestemd voor het Museum van de koloniale landbouwschool, maar bovendien heeft die inlandsche landbouwcollectie ter tentoonstelling bijzondere waarde voor het gewone publiek, waarbij aldus belangstelling gewekt zal worden voor onze koloniën. Interessant is deze verzameling vooral ook, waar zij van ruimer omvang is dan men licht zou vermoeden en bijvoorbeeld ook betrekking heeft op de gebruiken met den landbouw in verband staande, oogstfeesten e.d., terwijl ook het inlandsch volksleven en de nijverheid er bij betrokken zijn. Wij weten 't wel, maar telkens treft 't weer, die kunstzin van den inlander, zich uitend in zijn vlecht- en weefwerk, snijwerk, batikken enz. Daardoor niet 't minst kreeg de tentoonstelling een bijzondere bekoring. — Meer ter opluistering is er o.a. geplaatst een reproductie naar het fraaie tempelpoortje van den Bārāboedoer, waarvan op de eerste bladzijde van dit nummer een afbeelding van het origineel is geplaatst.

Bij de collecties der O. en W.I. commissies sluiten zich nog enkele andere inzendingen betreffende den inlandschen landbouw of het inlandsche volksleven aan; meest van particulieren en voorts van het Koloniaal Museum te Haarlem, van het Ethnographisch Museum, van den hoofdcursus te Kampen en van de Rijks Hoogere land-, tuin- en boschbouwschool te Wageningen.

Wat nu de landbouw-industrie betreft, daarop hebben meer speciaal betrekking de inzendingen afkomstig van de Rubbertentoonstelling, in 1911 te Londen gehouden; van het Vezelcongres, met de tentoonstelling in 1911 te Soerabaya gehouden, van het ministerie van Koloniën, van het Proefstation voor de Java Suikerindustrie, van de Vereeniging ter bevordering der Katoencultuur in Ned.-Indië te Hengelo, van het Landbouwkundig bureau van het Kali-syndicaat te Utrecht; alsook eenige stands van industriele ondernemingen.

In 't algemeen kan gezegd worden, dat deze categorie inzendingen een beeld geeft van het modern landbouwbedrijf, zooals dit met de hulpmiddelen van techniek (machines), chemie (kunstmeststoffen) enz. uitgeoefend wordt. En 't zijn vooral de groote cultures, die hier aandacht vragen, suiker, tabak, koffie, thee, kina en rubber. Men vindt er afbeeldingen van de cultuurterreinen en van fabrieken; statistieken en grafische voorstellingen omtrent de productie.

Voor wie meer dan oppervlakkig op de Deventer tentoonstelling wil rondkijken is er dus veel belangwekkends te vinden omtrent onzen kolonialen landbouw. Tevens echter is de betekenis dezer expositie wel voornamelijk nog deze, dat zij de aandacht vestigt op de in September te openen Middelbare Koloniale Landbouwschool. Wel moet, naar mij verzekerd werd, de toeloop van leerlingen groot zijn, zoodat men verwacht met minstens een honderdtal leerlingen te kunnen beginnen; maar Indië vraagt dan ook voor de naaste toekomst, vooral voor de cultures, tal van krachten, die de hulpmiddelen door techniek en wetenschap geboden, praktisch zullen weten te gebruiken.

W. C. v. M.

HET VARKEN.

EEN CULTUUR-HISTORISCHE STUDIE.

ZOOLANG de mensch bestaat is hij door de meest verschillende huisdieren omringd geweest en hebben deze hem voedsel en kleeding, wapens en sieraden verschaft, ja, hem zelfs huis en hof helpen verdedigen. Nu zou men meenen, dat zich uit deze samenleving een bepaalde kennis der dierenziel zou hebben ontwikkeld, doch zelfs thans

ligt de psychologie der dierenziel nog bijna geheel in 't duister. Juist die huisdieren, welke het meest in onze nabijheid voorkomen: rund, varken, schaaap, kat, hond, enz. hebben onder de ergste miskenning te lijden. Het is zeker geen toeval, dat de namen dezer dieren, waaraan wij toch zooveel te danken hebben, in weinig vleeiende verbindingen voorkomen, wanneer wij den geliefden naaste eens „de waarheid willen zeggen”. Er zij hier slechts herinnerd aan het lange scheldwoordenregister van den minderen man, wiens kernachtige uitdrukkingen voor verreweg het grootste gedeelte aan de wereld der huisdieren zijn ontleend. Dit is niet alleen een kwaal van onzen tijd, doch de literaire producten uit vroeger eeuwen bewijzen, dat onze voorouders evenzeer aan dit euvel mank gingen. Gedeeltelijk mogen deze, den mensch weinig tot eer strekkende, schimpwoorden op gedachteloosheid berusten, grootendeels moet men hun oorsprong in andere, dieper liggende oorzaken zoeken, die de miskenning van vele onzer viervoetige vrienden weliswaar in een ander daglicht stellen, doch allerminst tot verontschuldiging kunnen dienen.

Twee dieren in het Hollandsche volksleven hebben daaronder het meest te lijden gehad: kat en varken. Men behoeft slechts het woord „kat” uit te spreken of reeds hoort men dikwijls: „dat *valsche* dier” — of het woord „varken” en men haast zich, hiermee het begrip *vuil* in verbinding te brengen.

In den laatsten tijd is reeds lang door proeven in het groot op ondubbelzinnige wijze gebleken, dat het varken niet van nature onzindelijk is, doch alleen noodgedwongen. Ten onrechte heeft men gemeend, dat drek en vuil voor den welstand van het varken onontbeerlijk zijn. Uit de opgedane ervaringen is gebleken, dat ook dit huisdier veel beter gedijt, wanneer het rein wordt gehouden, dan wanneer het voortdurend in 't vuil ligt; daarom sluiten de ontwikkelde veefokkers tegenwoordig hunne varkens niet meer op in de afschuwelijke gevangenissen, welker onreinheid spreekwoordelijk is geworden, maar vervangen de ouderwetsche varkenskotten door ruime, luchtige woonplaatsen; zij fokken op deze wijze veel gezonder, krachtiger en — ondanks ons spreekwoord „vieze varkens worden niet vet” — zwaarder varkens dan die, welke in kleine, vuile hokken leven.

In de sage wordt de oorsprong van het varken als zeer verachtelijk beschouwd. Zooals de Muzelmannen elkaar vertellen, bestonden kat en varken niet voor den zondvloed. Eerst toen Noach in zijn Ark den rug van den olifant en het voorhoofd van den leeuw met ongedierte bestreek, ontstonden deze beide dieren.

De geschiedenis en de symboliek van het varken drukken duidelijk uit, hoe veracht dit dier altijd is geweest. In den Bijbel is het varken, zooals bekend, een zinnebeeld van fysieke en morele onreinheid. Het genot van varkensvleesch is bij de Israëlieten streng verboden, daar het dier de beide kenmerken van reinheid: herkauwen en gespleten hoeven, niet vertoont. In de spreken van Salomo heet het (XI, 22): „Een gouden ring in een varkenssnuut, dat is een schoon maar ondeugend vrouwmensch”. De spreuk heeft betrekking op de gewoonte der Oostersche vrouwen, in het doorboorde neustusschenschot een gouden ring te dragen. Ook in het Nieuwe Testament blijft deze afkeer van het varken bestaan. De door Christus bij de Gedarenen uitgedreven duivelen der bezetenen voeren in een kudde varkens, welke daar op blindelings in zee liepen (Marcus V, 12: En alle de duivelen baden Hem, zeggende: Zend ons in de zwijnen, opdat wij in dezelve mogen varren). Daar den Israëlieten het fokken van varkens en het eten van varkensvleesch streng was verboden, moeten de bedoelde kudden wel aan kleine heidensche stammen hebben toebehoord, welke talrijk over Palestina verspreid waren. Vespasianus en Hadrianus konden geen grootere vernedering voor de door hen onderworpen Joden bedenken dan door een sluitsteen met de afbeelding van een varken in de stadspoort van Jeruzalem te metselen en het Joodsche volk door het zoo gehate dier op hun munten te symboliseeren. Een nieuwere wetenschappelijke hypothese (van Movers) zoekt de oorsprong van dezen afkeer bij de Egyptenaren, waarmee de Joden in nauwe betrekking stonden, en die dit dier beschouwden als een maaksel van Typhon. In Egypte kon men — ofschoon het varken daar niet gegeten werd — niet buiten het fokken dezer dieren, wijl zij bij het groote lentefeest aan Osiris geofferd werden. Den varkenshoeders was het betreden der tempels verboden en reeds de aanraking met een dezer herders of met zijn kudde moest door een omslachtige rituele wassching hersteld worden.

Een groot aantal Russische sagen brengt het varken nu nog met de Joden in verband: „Eens kwam Christus”, luidt een dezer sagen, „bij de Joden te gast. Deze hadden in den oven eene Jodin verborgen en vroegen nu Christus: „Wat denkt gij, dat er wel in dien oven is verborgen?” Christus antwoordde: „Een varken!” Toen lachte de Jodin, omdat Christus het niet had geraden. Toen zij den oven openden zagen zij echter, dat de Jodin in een varken met jongen was veranderd, daarom eten zij ook thans nog niets van het varken, omdat dit hun tante is”. („Jodentante” is een bekende Russische uitdrukking voor varken).

Op de zoo uitvoerige reliefs en grafschilderingen komen varkens alleen voor om de zielen der verdoemden uit te beelden. Het duidelijkst is de Oostersche denkwijze in de woorden van den Arabischen dichter Dschahof uitgedrukt: „Wanneer ongeloof, onrecht en leugen belichaamd konden worden, zouden zij geen ontegender gestalte kunnen aannemen dan die van een varken”.

(Slot volgt).

L. F. HOOGSTEDEN.

Foto R. H. Herwig.

DE HAVEZATHE LAARWOUD TE ZUIDLAREN. VOORZIJD.

DE HAVEZATHE LAARWOUD TE ZUIDLAREN.

IN het noorden van het aloude landschap Drente, daar waar de zandige heuvels van den idyllischen Hondsrug bijna onder het laagveen duiken, ligt het lieflijk dorpje Zuidlaren. Door een tram verbonden met Groningen, de hoofdstad van de provincie van dien naam, maar in eigenlijken zin ook de hoofdstad van een groot deel van Drente, vormt het voor de „stadgers” bij zomerdag een geliefd uitspanningsoord. Talrijk zijn degenen, die in dit bevallig oord gaarne een wijle toeven om uit te rusten van inspannenden arbeid of afwisseling zoeken in de dagelijksche sleur. Het fraaie dorp biedt volop gelegenheid tot het doen van mooie wandelingen door rijk beschaduwde lanen, langs ongerepte stukjes hei. Direct bij het station Vries-Zuidlaren, eveneens door een tram met het laatste dorp verbonden, ligt het best bewaarde overblijfsel van de allereerste bewoners van ons land: het hunebed van Tinaarlo.

* * *

In deze prachtige omgeving ligt op den hoek der groote wegen van Zuidlaren naar Groningen en Hoogezand het huis Laarwoud. Het dagteekent van zeer oude tijden en komt reeds voor in de oude kerspels-oorkonden van Zuidlaren, zonder dat men met mogelijkheid het juiste tijdstip van zijn stichting kan opsporen.

Vroeger was het de zetel der bekende oud-Drentsche familie Von Selbach, een der oudsten onder de Eigenerfden van het voormalige Landschap, waarvan vele leden bij afwisseling het ambt van *banker-schultes* over het *Oostermoer* hebben bekleed, in welke betrekking zij te Zuidlaren als tot hun dingspil of district behorende, konden gevestigd zijn.

Ten jare 1750 werd het huis *Laarwoud* door den toenmaligen *Drossaard* van *Coevorden* en het landschap *Drenthe*, Alexander Carel Graaf van Heiden, aangekocht en aanmerkelijk vergroot. Graaf van Heiden, tevens in het bezit van de havezathe „Vledering”, wendde zich tot de Ridderschap en Eigenerfden van Drente, met het verzoek om het recht der havezathe op Laarwoud te mogen overbrengen. Dat verzoek werd door het College van Ridderschap en Eigenerfden eenparig ingewilligd bij resolutie van den 23 Maart 1751, waarbij tevens werd beslist, dat alle verlegging van havezathen voortaan onherroepelijk zoude ophouden.

Van dien tijd af werd het huis Laarwoud derhalve onder de havezathen van Drente opgenomen en deszelfs eigenaar, tot

aan de veranderde staatsregeling in ons Vaderland, als zoodanig in de Ridderschap van Drente beschreven.

Bij voortduring werd het huis Laarwoud door afstammelingen van dit oud-adellijk geslacht bewoond. Zonder uitzondering hebben ze allen het vaderland in hooge betrekkingen steeds eervol gediend.

Een der bekendste Graven van Heiden is zeker wel Lodewijk Sigismund Gustaaf, tweede zoon van Sigismund Pieter Alexander Graaf van Heiden, Heer van Reinestein en Laarwoud en Marie Frédérique Baronesse van Reede, in 1773 op den Huize Laarwoud geboren. Hij trad reeds zeer vroeg in dienst bij de Hollandsche marine. Bij de staatsberoerten van 1795 bleef de Graaf van Heiden, evenals zijn voorouders, een getrouw aanhanger van het huis van Oranje. Hij was het, die den Stadhouder Prins Willem den Vijfden in een visscherspink van Scheveningen naar Engeland vergezelde.

Van daar teruggekeerd werd de luitenant ter zee in verzekerde bewaring genomen en van hem verslag gevorderd van hetgeen op de reis naar Engeland was verhandeld. Toen hij weigerde dat te geven werd hij twee maanden in den Gevangenpoort te 's-Gravenhage gevangen gehouden, alwaar hij op de meest ruwe wijze werd behandeld. Eindelijk, door tusschenkomst van den Franschen Generaal Pichegru en van aanzienlijke inwoners van Den Haag vrijgelaten, keerde hij naar Laarwoud terug, nam ontslag uit den dienst en bood zijn diensten aan bij den Russischen keizer. Een schitterende loopbaan was daar zijn deel. Hij onderscheidde zich vooral in 1813 bij het beleg van Dantzig, werd tot kapitein-commodore bevorderd en zag zich in 1817, toen hij opperbevelhebber der zeemacht in Finland was, tot schout-bij-nacht benoemd. Om zijn diensten in den slag bij Navarino bewezen (1826) ontving hij den rang van vice-admiraal, waarna hij in 1835 tot admiraal en militaire kommandant van Reval werd benoemd. Nog tweemaal keerde hij op Laarwoud terug en ontmoette toen den Prins van Oranje als Koning Willem I, die onder anderen in Juni 1818 en in Mei 1823 met Prins Frederik gedurende enkele dagen op Laarwoud zijn intrek nam. Zijn levensgroot portret bevindt zich nog op den huize Laarwoud. Hij overleed 7 October 1850. Zijn zoons Lodewijk Hendrik Sigismund en Frederik Sigismund, bekleedden hooge betrekkingen, de eerste bij de Russische vloot, de laatste bij het leger daar te lande.

De laatste afstammeling Mr. Louis Graaf van Heiden Reine-

Foto R. H. Herwig.

LAAN OP HET LANDGOED LAARWOUD TE ZUIDLAREN.

stein, een broederszoon van Lodewijk Sigismund Gustaaf, geboren 11 Juli 1811, nam als Groningsch student in 1830 vrijwillig dienst tegen België. Na zijn terugkomst in 1832 werd hij burgemeester van Zuidlaren en zes jaren later kantonrechter te Assen. In 1849 werd hij lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. In het jaar 1867 werd hij tot Commissaris des Konings in de provincie Groningen benoemd. Den 2den November 1882 overleed hij op den Huize Laarwoud.

Na het overlijden van zijn ongehuwde zuster Gravin Isabelle Caroline Sophia Wilhelmina, 19 Juli 1886, ging het huis over in eigendom van Jonkheer Mr. Louis Albert Sigismund Jacques de Milly van Heiden Reinestein, lid van Gedeputeerde-Statenvan Drenthe, die thans nog bewoner van Laarwoud is. Hij stamt af van Marie Frédérique Isabelle Gravin van Heiden Reinestein, die gehuwd was met Jonkheer Mr. P. A. G. de Milly, in leven Burgemeester van Zuidlaren en lid der Staten van Drenthe.

In bovenstaande hebben we — zij het dan ook in beknopte vorm — het voornaamste uit de geschiedenis van de havezathe meegedeeld. Het lijkt ons onnoodig van het huis zelf veel te zeggen: onze afbeeldingen geven daarvan — meenen we — een duidelijk beeld. Alleen willen we nog even de aandacht vestigen op de kostbare verzameling schilderijen. Boven noemden we reeds het portret van den Russischen admiraal Lodewijk Sigismund Gustaaf Graaf van Heiden. Verder trekken nog onze aandacht de portretten van vorstelijke personen uit het huis van Oranje, bij hun verblijf op de havezathe geschonken, het portret van Sigismund Pierre Alexandre Graaf van Heiden, „heer van Reinestein laatste Landdrost van Coevorden en de landschap Drenthe, Camerheer van Z. D. Hoogheid den Heer Prince van Orange en Nassau, Erfstadhouder der Vereenigde Nederlanden enz.” Zoowel op dit schilderij als op het portret van zijn echtgenoot, geboren Baronesse van Reede, wekken de prachtig geteekende costumes met kanten versiersels onze bijzondere belangstelling.

AVONDREIS.

LANGZAAM ging de tram, stootend en schuddend door het land der Ardennen. 't Was avond-nacht geworden; 'k was verbaasd geenerlei indruk van het kleine station gekregen te hebben, waarvan ik in mijn herinnering een gedachtebeeld had bewaard. Jaren geleden had ik op een avond, blijmoedig-gelukkig staan kijken naar het weinige, dat er te zien was. Elke bijzonderheid in het voor hem nog vreemde land was den vorschenden knaap, die wilde zien en begrijpen, zoo welkom geweest. Nu was ik het na een vluchtige blik voorbij geloopt.

Foto R. H. Herwig.

DE HAVEZATHE LAARWOUD TE ZUIDLAREN. ACHTERZIJDE.

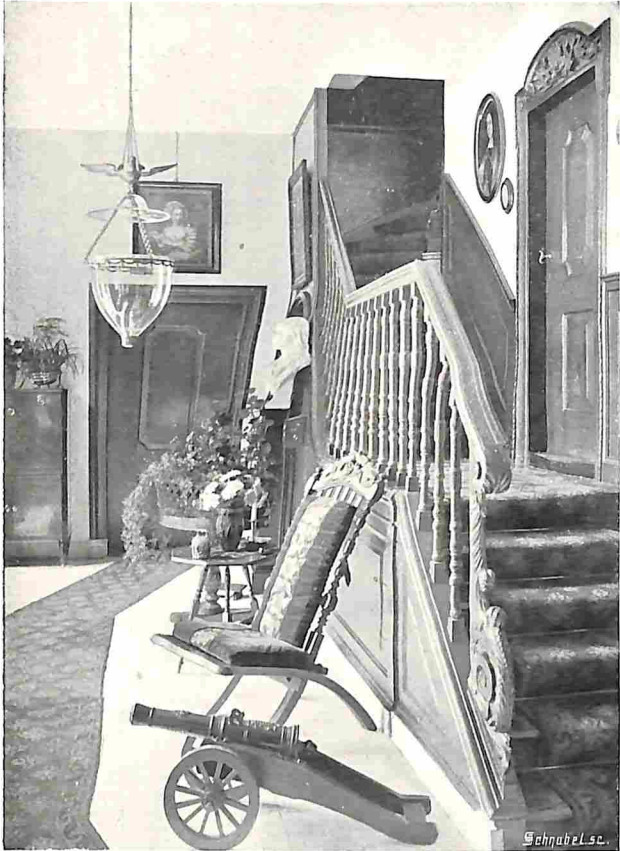

Foto R. H. Herwig.

DE HAVEZATHE LAARWOUD TE ZUIDLAREN. DE HAL.

't Werd donkerder in het bergland. Lichten brandden in de huizen, achter ramen, vierkant en klein, stevig gezet in de dikke verweerde muren, sommige verbleekt-wit of rose. Vuil-vervaald stonden de woningen langs den zwarten weg. Naarmate 't dal week, werden de heuvelen hooger in het zwarte donker. Op een oogenblik was het of een reusachtige monster-visch gekromd lag in een onbewogen meer. De stoomfluit gilte, moeizaam werd de wagen naar boven getrokken, als razend dolden de wielen, ijzergeknars verklonk. In den neerslaanden nacht waren de boomen als één donkere massa, de boomen op de hellingen waren niet meer afzonderlijk te zien. Een scheefstaande lantaren langs den spoorbaan deed plotseling een zwak geel-goud licht langs een heirbaan stroomen, die voerde naar een diepe vallei. Laag in de verte blonk als in nacht van wonderen een lichtje voor een venster, geheimzinnig-bekoorlijk, lokkend tot avonturen als het lichtje van den reus in Klein-Duimpje's oude sprook. 't Was of ik de verhalen kende, die in gindsche woning verteld zouden kunnen worden, 's avonds bij het vuur. Een zwarte ketel, hangend aan een ijzeren ketting zou stoom-puffen, klapperen zou het deksel. O, die geheimzinnige ketting, die voerde tot in den geheel donkeren schoorsteen. Zooals men dingen ziet in een droom, zag ik in mijn verbeelding mannen en vrouwen rond het vuur zitten. Op den steenen vloer brandden de takkenbosschen. Nu had ik wel de man willen zijn, die oude sproken hoort vertellen, door lieden uit het volk, om ze weer te geven in nieuwen vorm. Wij menschen uit onzen bewogen tijd, ontgroeien zoo langzamerhand het verleden, wij leven zoo weinig mee met het eigenlijke volksleven. Daardoor vereenzamen en verkillen wij; daardoor raakt een dichter met cultuur alleen dan het hart van velen, als hij diep uit zichzelf de oertoonen van het volkslied haalt. Om dat te kunnen doen moet hij voeling houden met werkelijk levende menschen, die traditie hoog houden. Over deze dingen zat ik te denken op dien avond. Wég was alreeds de vallei, verdwenen het lichtje

voor 't venster, verdwenen het gedachtenbeeld, dat een oogenblik in mijn wereld van zien geleefd had. Matte sterren flonkerden in de blauwe, nachtelijk-blauwe lucht. Bij een gehucht glinsterde water, door lantarenlicht beschenen; wég was het licht, stil-aan ging de tram verder.

Bij een station keek ik uit het raam, verlangend uitziend naar wie ik wachtte. Daar zag ik haar in heur licht costume. Ik riep haar naam in den nacht en snelde naar buiten om haar te groeten en de bagage naar binnen te dragen. Zij was dus op tijd gekomen. Wij waren bij elkaar. Wij gleden door den nacht, blij, bijeen te zijn in het vreemde land. Ik greep haar hand, toen kusten wij elkander en fluisterden. Zij lachte haar lach, die mijn leven zoo schoon deed zijn. Met kleine woordjes vertelde ik haar hoe mooi ik haar had gevonden, toen ik haar voor 't allereerst had gezien. Zangerig-zacht liet ik de woorden klinken, waarin mijn liefde en bewondering schrijft ik op, wat ik zeide. Wat was ze mooi het fijne, jonge ding, dat wachtend stond in 't lentelicht, wat was ze mooi, wat was ze licht, fier stond het hoofd, het jonge hoofd haar op de fijne schouders. De witte-brede kanten kraag liep uit, zacht uit, in slippers, kruislings gespreid den boezem langs, omgeven door het wit gewaad, welvend in vaste ronding. Haar oogen waren zacht en peinzend, zochten zij het lief geluk, dat speelt en wijkt voor nimmer? Licht om het hemelsche gezicht was goud, zoo licht, van tintelende haren, goudhaar, dat straalt, goudhaar, dat glanst en blinke-danst, en rilt en trilt en fijn-blij wekt verlangen naar zon, naar vuur, naar dans en lach, den ganschen dag, dien blij een mensch mag leven. Wat zangen rijzen, klinken niet voor wie mag zien zoo rein gezicht van meisje fijn, bleek-fijn en stil, bleek door het licht der haren? Ik had wel willen zeggen toen, hoe mooi ze was, hoe goud, hoe licht, maar 'k durfde niet te spreken. En stil ze ging voorbij aan mij, heel even zag ik nog haar mond, haar oogen en heur haren, toen ging zij heen, die liep zoo licht met spelend-zachte pasjes, op schoentjes dun, van geel-goud leer met strik en zilveren gesp. Het mooi figuurtje was een lied, goud-lied van zonnestrallen en witte sneeuw. Toen is een droomer heengegaan, blij-denkend aan het meisje licht, het rossig-gouden meisje, licht, dat had een nieuwe helderheid doen rijzen in zijn leven.

De schoone vrouw aan mijn zijde lachte mij toe en zeide iets, dat ik niet wilde beamen. Onze aandacht richtte zich tot het verleden. Een tijd lang spraken wij over oude gebeurtenissen uit ons leven, over het geluk, dat ons wachtte hier in dit mooie bergland. Over de natuur in Holland spraken wij ook. Zij hield maar niet op, ik moest haar een paar bladzijden voorlezen uit mijn dagboek, waarover ik haar geschreven had, toen zij elders moest zijn een langen tijd. In mijn koffer vond ik het dikke cahier. Twee bladzijden zal ik lezen, zeide ik, dan niet meer, de rest moet je maar eens lezen op een wandeling buiten, of 's morgens in den tuin van het hotel, als ik aan het schrijven ben voor mijn blad.

Bij het onzekere licht van 't olie-lampje in den stoomtramwaggon las ik haar voor van het bosch met den grilligen vijver, den vijver, dien wij eens hadden gezien. Bochtige paden leiden er heen, oneffen door de ruggen der wortels, kronkelend tusschen de bruine bladeren. De boomen staan groen en geel, telkens tuimelen er blaren, hoe vol ligt de grond er van, voeten schuifelen door den goud-bruinen schat. Het vochtige mos geurt zwaar. Stil ligt de vijver, omhuld door de gebogen boomen. Het water is overtogen door rottende planten. Blaren vallen er in, al maar door. Kleuren doen verbazen, wie opmerkzaam kijken. De wind waait niet, het bosch ligt als een wonder, dat de ziel ontroeren doet in de diepe stilte. Een vogeltje doet een dood takje knappen, dáár vallen stukjes hout néer tusschen het loover. Verschrikt door het geluid, klinken kreetjes: piet-piet; piet-piet, wég is het kleine dier. Uit het mosteken paddestoelen omhoog, geel-rood en bruin. Trap ze stuk, die smerige dingen, sla ze in 't water, wég van den grond. Kijk, nu liggen ze op de rottende massa, die draalt te zinken. Vijver, gij doet mij huiveren om de giftwalmen, die gij zendt door het koninklijke bosch. In het voorjaar bij 't barsten der knoppen, zal ik u weer komen groeten. Nu wend ik mij liever van u af en wil langs de stammen gaan, die hoog staan in den schoonen middag, wonderschoon is de praal der bladeren. De dag is nog niet heen, onze voeten gaan nog over de paden, schuifelen door de blaren, die ritse-lend uiteengaan en weer saamkomen, vormend één wijd, en ononderbroken tapijt. Zie, ginds rijden ruiters op dravende paarden.... daar zijn ze verdwenen, maar het beeld blijft in onze herinnering leven. Hoeven ploften zoo, gestalten kwamen en gingen, een helder woord klonk door de lucht. In de verte, ver in het Westen is de hemel van vuur....

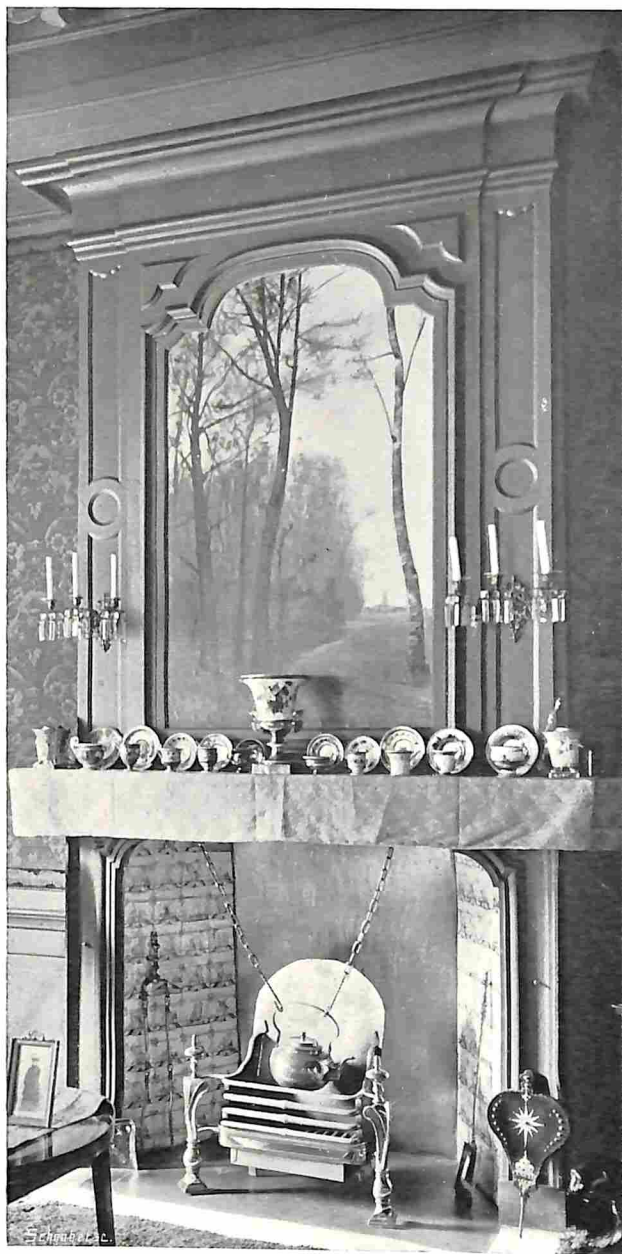

Foto R. H. Herwig.

DE HAVEZATHE LAARWOUD TE ZUIDLAREN. SCHOORSTEEN.

Ik sloot het boek en borg het op de oude plaats. Haar hoofd kwam zinken tot mijn schouder. Ik zette haar stroohoed af en streelde het blonde hoofd. Hoe mooi, hoe wonder mooi is het leven als een hart voor ons klopt.

Door den nacht ging de stoomtram, stootend en schokkend....

JOANNES REDDINGIUS.

Hoe we de kemphanen bekeken!

MR. E. Selous is een Engelsche ornitholoog met veel geduld en opmerkingsgave. Voor drie jaren was hij naar Texel gekomen, om er de leuke kemphanen op hunne vechtplaatsen te leeren kennen, en ik zou hem daarbij helpen.

Nu wist ik een prachtig tournooiveld van kemphanen in den polder „Het Noorden”. Doch hoe zouden we ze daar kunnen bespieden? We besloten samen een gat te graven op 10 M. afstand van de plaats, waar deze zonderlinge vogels hunne kampspelen uitvoeren. En dat plan hebben we volvoerd.

't Was nog een heel karwei voor twee menschen, die niet gewoon zijn grondwerk te verrichten. We werkten evenwel als karbouwen en we slaagden er in een gat in den grond te maken, waarin we behoorlijk met ons beiden verblijf konden houden, en wel zoo, dat alleen een gedeelte van onze hoofden boven den rand kwam. Naar de zijde van het veld werd een walletje gemaakt met kijkgaatjes. Zoo moesten we de kemphaantjes prachtig kunnen zien! Eerst moest afgewacht worden, of het hol wel vrij bleef van grondwater, en of de kemphanen niet bang zouden zijn voor het walletje. Alles slaagde naar wensch, zoodat afgesproken werd den volgende nacht in hinderlaag te gaan.

Even na middernacht waren we op de plaats, om ons in de diepte te begeven. We hadden ieder een deken medegenomen, om zoo goed mogelijk tegen de nachtelijke kilheid beveiligd te zijn. En weldra zaten we „gedoken in duffel en bont” zwijgend bijeen, te wachten op de dingen, die komen zouden.

Zoolang het donker was, viel er niets voor. Soms hoorden we het geluid van een onrustigen kievit of het „tu-tu” van een dito tureluur, doch eerst toen de Oosterkim te zien gaf, dat de zon weldra weder te voorschijn zou komen, kwam er langzamerhand meer leven en beweging, maar op het terrein, waarop we onze kemphanen verwachtten, bleef het nog ledig. Net liet de bovenste zonnerand zich zien, toen we plotseling eenig geruisch hoorden en met opgesperde oogen volgden we de bewegingen van de eerste twee voorwerpen van ons verlangen. Spoedig kwamen er meer en wel uit verschillende richtingen.

En we hebben bewonderd de groote verschillen in vederkleed, vooral wat de lange kop- en kraagvederen betreft. Geen twee exemplaren waren gelijk aan elkander. Het eene was mooi staalblauw, het andere bruinrood, het derde wit met zwart, enz.; alle nuanceeringen waren aanwezig. Met onze binocles konden we zelfs de aangezichtswratjes, die veel op kleine parasieten gelijken, zien. Gek toch, dat elk jaar in Juni de lange kop- en kraagvederen van deze mannelijke vogels weer tot het volgende voorjaar verdwijnen, en dat ze dan ook weer één- en gelijkkleurig zijn met de kleinere wijfjes.

Het grootste aantal mannetjes, dat we in onzen schuilhoek hebben kunnen tellen, was 22. Gedurig waren ze in actie, vooral wanneer een hennetje zich op het veld vertoonde. Dan renden de hanen met geweldige houdingen op elkander aan, en ze hielden de snavels in horizontale richting boven den grond. Doch bloed vloeide er niet, en geen enkel slachtoffer viel op het veld van eer.

Eindelijk vloog het wijfje weer heen, doch onmiddellijk gevolgd door een der mannetjes, stellig het voorwerp harer keuze. Die vertooning hebben we herhaaldelijk gezien en we waren het er over eens, dat zoo'n kampplaats het terrein is, waar de kemphaanmannetjes door de wijfjes gevraagd worden.

Mr. Selous heeft nog meerdere nachten in het gat doorgebracht, dat weldra door menigeen genoemd werd „het hol van Selous”.

J. DAALDER Dz.

AVOND.

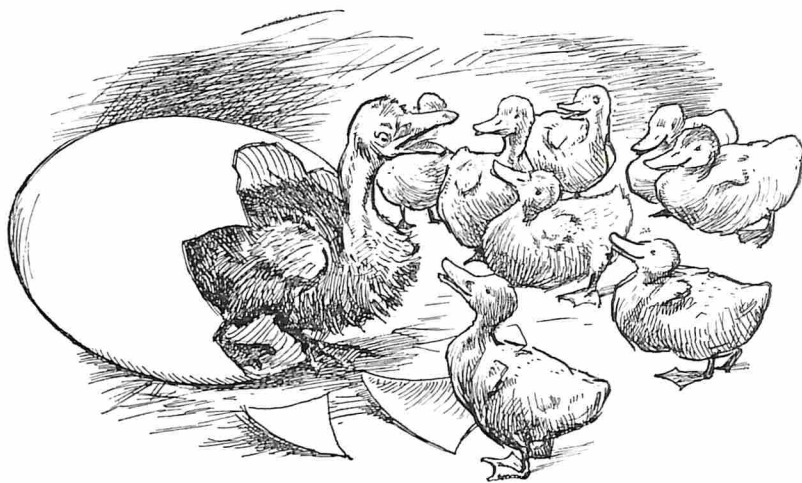
Wij dolen door het avondwoud,
dat brengt ons een verlangen,
naar manezilver, sterrengoud,
in looverstille gangen....

De lucht is puur, het leven licht....
het bosch is als een fijn gedicht,
waar wij den klank van vangen.

't Doet in een schoonen droom ons gaan,
de boomen ruischend fluistren,
wij kunnen hun muziek verstaan
in 't wondre schemerduistren.

Het maakt ons jonge leven blij,
wij gaan in zwijgen, zij aan zij,
en droomen voort.... en luistren.

S. G. REDDINGIUS—VAN HARLINGEN.

....PIEP, PIEP! ZEI HET JONG EN KROOP ER UIT;
HET WAS GROOT EN LEELIJK....

ANDERSEN EN ZIJN SPROOKJES.

II. HET LEELIJKE JONGE EENDJE.

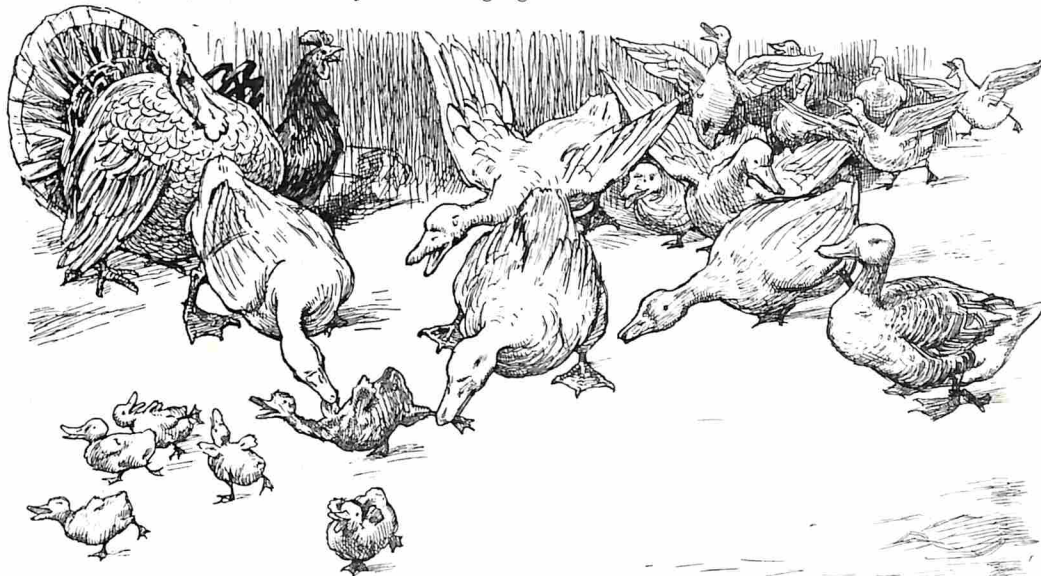
MISSCHIEN is geen sprookje van Andersen zoo bekend als dat van het leelijke en verstooten jong dat veel zwerven en lang lijden moest, eer 't volgroeid was tot een zwaan. Algemeen is het bekend dat de dichter hier meer dan ooit van zichzelf en zijn levenservaringen heeft willen vertellen. Of het sprookje echter wel een geheel juist beeld daarvan geeft? Men oordeele zelf.

Geboorte en jeugd van Hans Christiaan I), heel de omgeving waarin het kind opgroeide, de vrienden met wie 't verkeerde... 't lijkt alles een zonderlinge vergissing; men zou het een zeer droevige historie kunnen noemen, had het kind er zich niet zoo wonderwel bij aangepast.

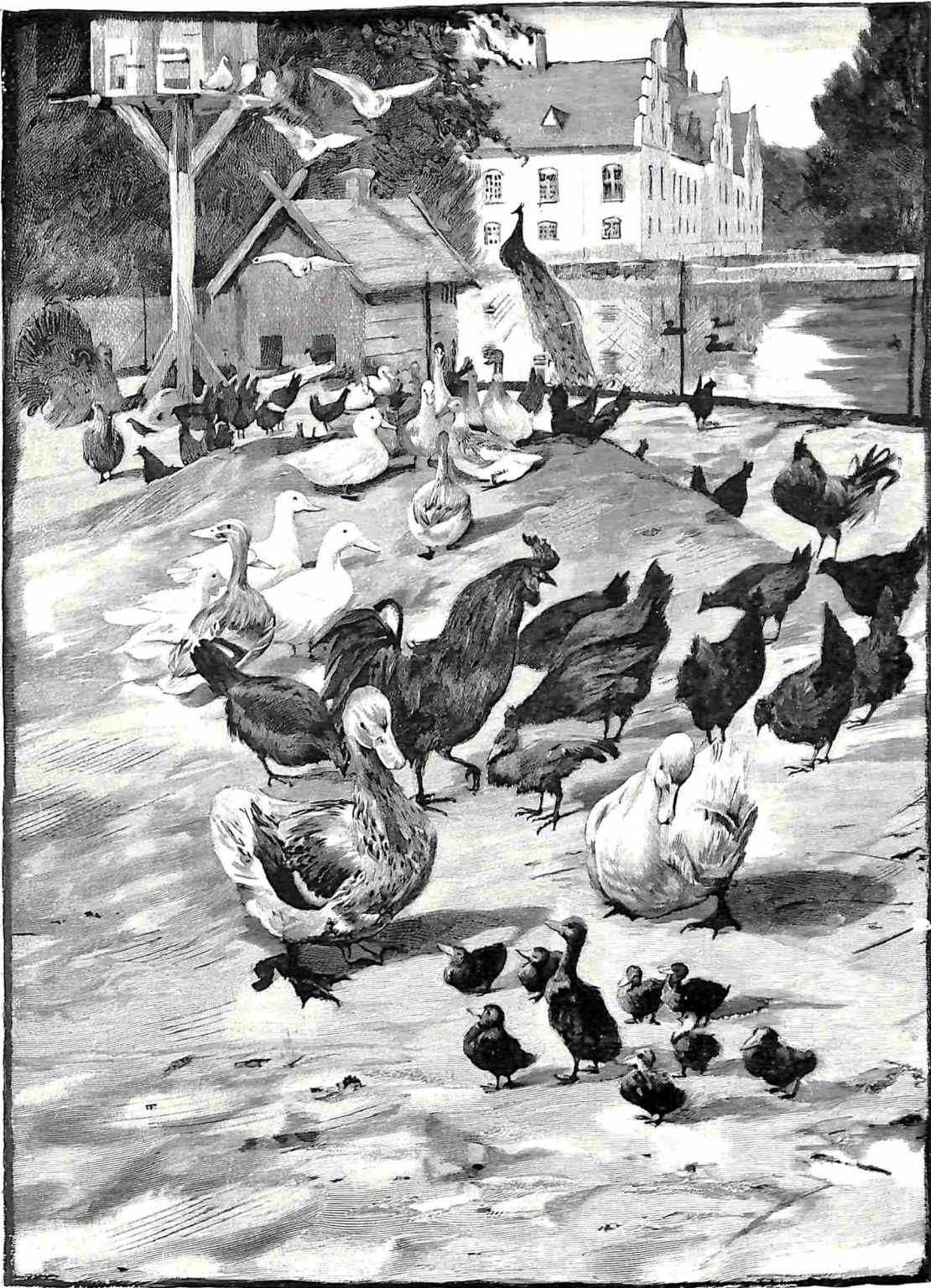
Hij is in een éénkamer-woninkje geboren, maar het bed van zijn ouders was een katafalk, die eens het gebeente van een edelman had gedragen. Het ambacht van zijn vader was schoenenlappen, maar zijn aard die van een dichterlijken droomer. Zijn moeder... „deugde niet”, en zij heeft Hans Christiaan een beetje vertroeteld en zeer veronachtzaamd; maar na den vroegen dood van zijn vader was zij al wat hem bleef en hij heeft haar lief gehad en jarenlang bijgestaan, al was 't van geld dat men hem op zijne beurt als aalmoes tot karig levensonderhoud geschonken had.

Hij zelf — was vroom van aard, maar zijn Christendom was naïef ego-centrisch; hij vertrouwde onwankelbaar op de Voorzienigheid, maar trachtte het lot te dwingen en naar zijn begeeren te zetten door te tooveren met het Onze Vader. Hij was een zeer leelijke en linksche jongen — trouwens, levenslang bleef hij onhandig en onschoon — maar van jongs af was de gansche begeerte van zijn hart op de schoone kunsten gericht en hoopte hij ze alle te beoefenen, zelfs tooneelspel, balletdans en operette-zang. En hij heeft gespeeld — o glorie toen zijn naam op de affiche stond; hij heeft gedanst — ook op de planken en niet alleen in huis bij de ballerina, die hij proefje van zijn kunst wilde geven; hij heeft ook gezongen — tot zijn stem veranderde, toen hij den baard kreeg in de keel. Hij voelde zich geboren genie en heeft gebedeld om allemans gunst; hij had hooge aspiraties en mislukte in veel; hij telde invloedrijke beschermers en werd toch aan zijn lot overgelaten. En hij is in dat alles rein gebleven; onbedorven — hoeveel fouten hij in zijn aanleg meedroeg: kinderlijk, hoe kinderachtig hij dikwijls scheen. „Un esprit de femme dans un caractère d'enfant”.

Dit alles is uit de eerste jaren nadat hij als knaap, in 't pak van zijn „bevestiging” en met de eerste schoenen aan van Odense

....MAAR HET ARME EENDJE, DAT TE LAAT UIT HET EI WAS GEKOMEN
EN DAT ER ZOO LEELIJK UITZAG, WERD GEBETEN EN GEDUWD....

.....„NEEN, DAT IS GEEN KALKOEN!" ZEI ZE; „KIJK MAAR HOE MOOI HIJ ZIJN POOTJES GEBRUIKT; EN WAT HOUDT HIJ ZICH SLANK".....

naar Kopenhagen gereisd is om beroemd te worden; een paar daalders op zak en een aanbevelingsbrief van den kruidenier van zijn dorp aan de grootheden daarginds. Dit is uit de jaren dat hij gold voor een curiositeit in de tooneel-wereld en bij de letterkundigen, van wie menigeen onverwacht en ongebeden den grooten jongen in de kamer vond staan, als hij zich kwam presenteren en bescherming kwam vragen en dan ter aanbeveling danste en zong en eindeloze reeksen zelfgefabriceerde verzen reciteerde (al kon hij amper lezen en schrijven).

Zoo was hij in zijn jongensjaren. Maar, al vermaakte men zich met zijn zonderlinge manieren en al lachte men om de zotte proefjes van zijn kunst, men zag toch iets in hem en hij vond beschermers. Al was 't karig, hij kon leven van wat men voor hem bijeenbracht en hem dan toeschoof. Hij leerde zuinig zijn. Straks, steeds nog voordat er sprake is van toonbare prestaties, volgt hulp van hoogerhand. Van zijn 18e tot zijn 22e kreeg hij een studiebeurs, waarvoor hij thans nog schoolgaan kon. Hij heeft geen moeilijker tijd gekend dan deze jaren onder den druk der schooltucht. Toch erkent men hem ook hier als (nog steeds) veel-belovend. Een jaar later gaat hij, weer van een koninklijk stipendium, op reis naar Frankrijk en Italië; sedert dien is hij blijven reizen, half Europa door en verder en opnieuw, tot hij oud was en toen de laatste jaren in stille rust doorgebracht heeft onder landgenooten, in 't oude Denemarken. Ja, hij heeft gereisd, maar al heeft hij in Italië zijn bekendste novelle gedicht, het reizen droeg niet bij tot de vorming van zijn talent. Van den Reiskameraad vertelt Andersen: *hij was overal geweest, de heele wereld rond, en wist van alles te vertellen*; maar wat de sprookjesdichter te vertellen heeft gehad, wist hij van-

huis-uit. Geen vorming door omgang met grooten, geen aanraking met vreemde beschaving heeft hem de kracht tot het schrijven der sprookjes gegeven, maar alleen zijn natuurlijke fijnzinnigheid en kinderlijke zielsrust, behouden bij alle drukte van beweging.

Toen Andersen — na 't schrijven der sprookjes — in 't buitenland en in Denemarken beroemd was geworden, toen hij de vriend van vele grooten en de gast van koningen was, toen men hem geridderd had en Odense voor hem illumineerde, toen was hij wel zeer gelukkig. Hij heeft nooit de ontgoocheling van 't geëerd-zijn gekend, maar er blijvend van genoten. En bleef onder alles een wonderlijk-teere, vreemd-kinderlijke verschijning — esprit de femme dans un caractère d'enfant.

't Is te begrijpen, dat hij in latere jaren op den tijd, toen de acteurs van Kopenhagen zich over hem vermaakten en de scholieren van Slagelse hem uitlachten en plaagden, teruggezien heeft als op een verblijf van het zwanejong in den eendenkom, gebeten en gesard omdat hij, lomper en grooter dan de anderen, *hun ongelijk was*. Hier voelt men hoe hij zijn ontwikkeling tot den roem aangezien heeft als 't uitgroeien van een halfwas jong tot een sneeuwswaan. En dan verstaat men de bitterheid van de woorden, waarin het eendje beschreven wordt *dat te groot was* en dat gebeten wordt door de kleintjes en aangevlogen door den kalkoensch haan, en de eenden en zelfs door de kippen. „*Hij is te groot, zeiden ze allemaal*. Het vliegt heen en reist en zwerft voort, eenzaam en onbegrepen, verstooten en gehoond, geminacht door de welvoldane kip en den doorvoeden kater, opgejaagd door de domme kinders van den boer, die 't redde. Maar dan, als 't den dood verkiest boven dit leven der ellende — ziet het zijn spiegelbeeld en, — na den ellendigen winter is hij opgewassen tot een sneeuwswaan!

En men verstaat den juichtoon — den jubel van een leven... in dat: *het Komt er niet op aan, of men tusschen de eenden opgroeit, als men maar gebroed is uit een zwanenei*. Als men daarbij denkt aan 't onverflauwd genot dat de eenvoudige Andersen vond in eer en roem, banketten en soirees, dan glimlacht men even bij het beeld van den swaan — den vijfverzwaan, uit de hand gevoederd door de blij-

kinders; en er werd brood en koekjes in het water gegooid en ze zeiden allemaal: „*De nieuwe is de mooiste, zoo jong en wit!*“ En de oude zwanen bogen zich voor hem. Toen werd hij beschaamd en stak de kop tusschen de vleugels; hij wist zelf niet wat hij voelde.

Deze woorden zijn de getuigenis van 's dichters dankbaarheid, nu hij erkend was, gehuldigd en gevierd. Terugziende op de moeiten die hij ondervonden had, en den strijd en ontbering van zijn jonge jaren, zijn eigen onhandigheid en de grofheid van vele menschen, schreef hij daar de laatste bladzijde van het sprookje in kinderlijke zelfbewondering — zelfbespiegeling in zwanenvijver — en hij wordt ontroerd van dankbaarheid voor zoovele goedheid in latere jaren genoten. Dankbaar aan God en menschen; dankbaar omdat hij het zoo goéd heeft.

Er is evenwel in Andersens wezen allerlei wat het sprookje toch nog ver houdt van een gelijkenis.

Ik noem tweeërlei.

Ten eerste is Andersen altijd onbeholpen gebléven als 't lompe jong in den eendenkom. Welk een typische overeenkomst tusschen zijn entree als jongen te Kopenhagen en 't malle verhaal van zijn ontmoeting met Grimm te Berlijn. Andersen was toen reeds beroemd als sprookjesschrijver, meest beroemd misschien in Duitschland. Men eerde hem waar hij kwam. Te Berlijn wenscht hij Grimm te bezoeken, bij uitzondering zonder introductiebrief. Vol opgetogen verwachting komt hij ten huize van den beroemden sprookjes-verzamelaar, naast wiens naam hij den zijnen telkens weer ziet genoemd. Grimm is echter... niet verrast bij het vernemen van Andersen's naam; hij toont hem in 't geheel niet te kennen, vraagt onzeker: „en... wat is uw betrekking, meneer Andersen?“ Andersen kon het niet

helpen; Grimm was niet meer „bij” in de letterkunde en leefde vereenzaamd. Maar wie kon zoo dwaas te pas komen als 't onhandige zwanejong? En dit voorval staat niet op zichzelf.

Mevrouw Bosboom-Toussaint schreef (aan Huet, April '66) van een bezoek van Andersen dat „gek had kunnen afloopen”, omdat de meid hem „voor een paardekooper hield en niet bij haar mevrouw wilde toelaten. Gelukkig noemde hij vrij luid zijn naam, en ik haastte mij tusschenbeide te komen. Toen ik hem zag kon ik Aal geen ongelijk geven. Welk eene figuur! Hij begon met eene diepe buiging en een handkus! tot eene omhelzing kwam het gelukkig niet. Toen hij later wat op zijn gemak was en van zijn werk vertelde.... werd hij interessant en ik luisterde met genoegen.”

Ja, van 't jonge eendje is hem iets bijgebleven.... nog in de jaren dat Hanfstängl hem fotografeerde en hij verrukt erover was dat de zon zoo iets moois kon tot stand brengen als dit portret, en toen hij van de geflatteerde gelijkenis eener andere beeltenis (een buste) naïefweg zeide dat het „te mooi” was, maar „zoo hoopte hij er uit te zien als hij in den hemel was”. Zulke uitingen zijn niet van den fieren zwaan — de onbeholpenheid van 't zwanejong blijkt ook wel geestelijke onbeholpenheid te zijn.

En dan — hij moge eenzaam geweest zijn in den eendenvijver en daarbuiten — nooit heeft het den dichter aan beschermers en vrienden ontbroken. Wonderbaar schijnt de intuïtie en schóón het vertrouwen waarmede men in hem geloofd heeft, ook toen hij alle verwachtingen keer op keer teleurstelde — daar hij zijn Vuurslag nog niet gevonden had. Hartelijk heeft men zelfs povere prestaties ontvangen en straks de sprookjes uitbundig toegejuicht.

Andersen heeft dit alles genoten — maar niet altijd op den rechten prijs gesteld. Hij kon geen critiek verdragen en iedere aanmerking op zijn werk gold voor hem als een beleediging of een domheid. „Het pluimvee bijt het zwanejong omdat het te groot is.”Zoo zag hij alle critiek, ook de zachtste, ook de meest welmeenende. Al te satiriek heeft hij in 't aardige sprookje de Springertjes — en elders — gespot over het oordeel van de menigte en haar wijzen koning.

Of ligt in dat sprookje, waar 't ganzen-borstbeentje den prijs krijgt, de erkenning van zijn onmacht tot het volbrengen van groote daden, die hij nastreefde, en dankbaar besef dat *een scheef en klein sprongetje* hem toch bracht op den schoot der prinses, in de handen van het kind, in gunst bij het volk? De sprinkhaan — deftigheid in groen uniform, man van Egyptisch geslacht — en de vloo — elegant heertje met juffersbloed in zich — beide zooveel knapper dan de arme springkikker — die kikker heet, maar gans is — deze beide deftige grootheden verlaten als pauvres sires het paleis, waar de derde gekoesterd blijft omdat hij 't geluk

....ROETSCH! DAAR SPRONG HIJ, EEN KLEIN SCHEEF SPRONGETJE, IN DEN SCHOOT VAN DE PRINSES....

had terecht te komen op prinsesjes schoot!

Aan blind geluk denken wij daarbij echter niet, maar aan het levenswonder, dat delompe jongen, de linksche man een dichter werd door aanraking van de vlinderachtige fee, die het spel der fantasie doet beginnen; waardoor pracht geschapen wordt uit de levenloze stof en (naar Andersen 't zelf ergens in beeld zet:) kostelijke nieuwjaarsvreugde uit.... een bundeltje zwavelstokken. C. E. H.

1) H. Chr. Andersen werd te Odense geboren 2 April 1805 en stierf op 't buitengoed „Rølgård” bij Kopenhagen, waar hij de gast was van vrienden, die hem verpleegden tot den dag van zijn dood: 2 Augustus 1875. Hij was het eenige kind zijner ouders; zelf is hij ongehuwd gebleven.

DE ITALIAANSCH KREKEL.

HIER komt de Huiskrekel, die gezellige gast der bakkerijen en der landelijke haardsteden niet voor. Maar al heerscht in de scheuren onder onze haardplaten de stilte des doods, in de zomernachten daarentegen vullen zich de velden met een liefelijk gezang, dat in het Noorden weinig of niet bekend is. In de lente musicceert de veldkrekel op 't midden van den dag; in den zomer verbreekt de Italiaansche krekel (*Oecanthus pellucens*, Scop.) de stilte van den nacht. Omstreeks den tijd, dat de eerste zijn gezang staakt, begint de andere zijn serenade aan te heffen.

De Italiaansche krekel mist het zwarte costuum en den typisch lompen lichaamsbouw, eigen aan de andere leden van zijn geslacht. Hij is integendeel een slank insect, bleek van kleur bij wit af, hetgeen hem bij zijn nachtelijke gewoonten uitmuntend te stade komt, en zoo teer, dat men bang is hem te vermorzelen, als men hem in de hand neemt. Op allerlei heesters en in 't hooge gras verkeert hij steeds in hooger sfeer en daalt zelden tot de aarde af. Zijn lied, dat de kalme en zoele zomervonden van Juli tot October opvroolijkt, vangt aan, zoodra de zon ondergaat en blijft tot diep in den nacht weerklinken.

Dit gezang is hier van algemeene bekendheid, want het minste struikgewas bezit zijn muziekgezelschap. Het wordt zelfs op de hooizolders vernomen, waar het insect, gelijk met het veevoeder meegekomen, wel eens verdwaald raakt. Maar de zeden van den bleeken krekel zijn zoo geheimzinnig, dat niemand precies de herkomst van de serenade weet te zeggen, die men zeer ten onrechte aan den gewonen krekel toeschrijft, die op dat oogenblik nog te jong is om zich te laten hooren.

Het lied is een gerekt en zacht Gri-i-i, Gri-i-i, waaraan een lichte trilling zekere uitdrukking verleent. Kan het insect ongestoord zijn liedje kweelen, dan blijft het geluid onveranderd; maar bij 't minste gedruisch wordt de zanger buikspreker. Zoo even was het of hij dichtbij u, vlak voor u was, en plotseling hoort ge hem op twintig schreden verder zijn gezang voortzetten, dat door den grooteren afstand, thans gedempt uw oor bereikt.

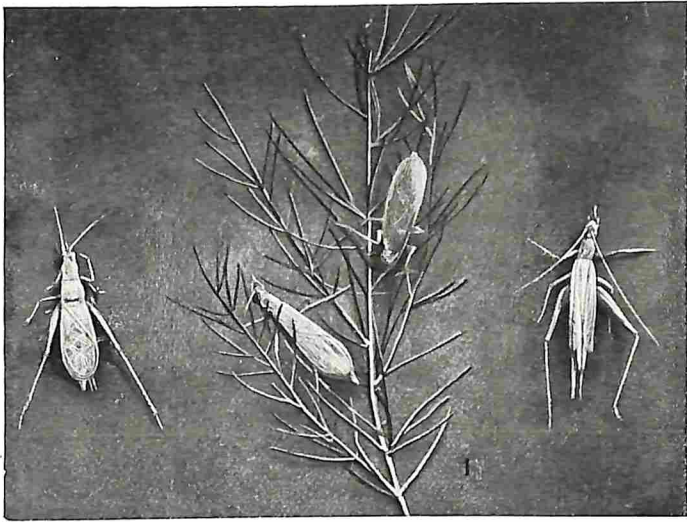
Gaat ge er heen, dan ziet ge u opnieuw bedrogen. Het geluid schijnt thans weer van 't oorspronkelijke punt te komen. Maar weer mis. Het geluid komt ditmaal van links of van rechts, als 't niet van achteren komt. Telkens ziet men zich bedrogen, als men zich op 't gehoor verlaat om de juiste plek te vinden, waar het insect sijlt. Men heeft een behoorlijke dosis geduld en heel wat omzichtigheid noodig, om den zanger bij 't licht eener lantaren te pakken te krijgen. De weinige exemplaren, die 't me gelukt is op deze wijze te vangen en in een kooi op te sluiten, hebben mij iets geleerd omtrent 't leven van den virtuoso, die ons gehoor zoo meesterlijk op een dwaalspoor weet te brengen.

De beide dekschilden bestaan uit een doorschijnend, droog vlies, even fijn als het witte schilletje van een ui en geschikt om over zijn gansche oppervlakte in trilling gebracht te worden. Ze hebben ongeveer den vorm van een cirkelsegment, dat volgens een stevige lengtenoer rechthoekig gebogen is, waarvan een deel als een afdakje overhangt en de zijde van het insect omsluit, wanneer het in rust is.

Het rechter schild ligt over het linker heen. Aan de binnenzijde dicht bij het inplantingspunt bevindt zich een eeltknobbel, van waaruit zich vijf nerven straalsgewijze verspreiden en wel twee omhoog, twee omlaag en de vijfde in nagenoeg dwarse richting; deze laatste, lichtrood van kleur, is de voornaamste de eigenlijke „strijkstok”, hetgeen aan de fijne dwarsgroefjes duidelijk te zien is. Het overige van 't dekschild vertoont eenige nerven,

DE SPRINKHAAN EN DE VLOO VERLATEN ALS PAUVRES SIRES HET PALEIS.

DE ITALIAANSCHERE KREKEL (*Oecanthus pellucens* Scop.)

wier eenige functie is, het vlies gespannen te houden zonder deel uit te maken van het eigenlijke muziekinstrument.

Het linker of onderliggend schild is evenzoo gebouwd, met dit verschil nochtans, dat de strijkstok, de eeltknobbel en de daaruit ontspringende nerven hier aan de bovenzijde gelegen zijn. Men ziet bovendien zeer duidelijk, dat de beide strijkstokken, die van rechts en van links, elkaar overdwars kruisen.

Wanneer het lied in al zijn volheid klinkt, raken de hoog opgeheven dekschilden elkaar aan den binnenrand en vormen om zoo te zeggen een ruim tentdak van gaas. Dan schuren de beide strijkstokken dwars over elkander heen en brengen door die wrijving die beide uitgespannen vliezen in trillende beweging.

Het geluid wijzigt zich naarmate de strijkstok krast over de eeltplek, die zelf aan de oppervlakte ruw is, of over het andere dekschild of wel over de vier straalsgewijs geplaatste gladde nerven. Aldus zou, althans gedeeltelijk, kunnen verklaard worden, hoe het komt, dat we het geluid nu eens van hier, dan van daar, dan weer van elders hooren, wanneer het bange dier de zaak niet al te best vertrouwt.

De illusie der zwakke of sterke, der heldere of der gedempte geluiden en diensgevolge van den afstand, waarop het schijnbaar van ons geplaatst is, dat groote geheim van den buikspreker, komt uit een andere, gemakkelijk te ontdekken oorzaak voort. Om de heldere geluiden voort te brengen, worden de dekschilden ten volle opgeheven, voor 't gedempte geluid zijn ze min of meer neergeslagen. In dit laatste geval rust hun uitwendige rand voor een grooter of kleiner deel tegen het lichaam van 't insect, hetgeen de uitgestrektheid van 't trillend gedeelte en daarmee de kracht van 't geluid wijzigt.

Wanneer men met den vinger voorzichtig een glas aanraakt, dat helder klinkt, dan zal dit het geluid dempen en er zal een onbestemde klank ontstaan, die van verre schijnt te komen. De bleke krekkel kent dit klankgeheim ook. Hij brengt hem, die hem vangen wil, op een dwaalspoor, door den rand zijner trillende vleugels tegen 't zachte achterlijf te drukken. Onze muziekinstrumenten hebben hun dempers, hun sourdines; dat van den Italiaanschen krekkel wedijvert daarmee, ja overtreft ze wat eenvoud van constructie en pracht van resultaat betreft. De veldkrekkel en consorten brengen ditzelfde systeem in toepassing, doch niemand hunner bereikt daarmee zulke bedrieglijke effecten als onze *Oecanthus*.

Ik ken geen enkel insect, dat zoo liefelijk en rein zijn zangen doet weerklinken in de diepe stilte der zoele Augustus-nachten. Hoe dikwijls heb ik mij, *per amica silentia lunae*, onder de rosmarijnstruiken van mijn erf nedergezet om van het heerlijke veldconcert te genieten. De nachtkrekels hebben er zich sterk vermenigvuldigd. Elke veldroos, elk lavendelboschje heeft zijn musicus. In de dichte haagappel en in de terpentijnboomen weerklinkt een volledig orkest. En met fijne heldere stemmetjes, wordt door dit kleine volkje van gedachten gewisseld, of liever schalt een ieder voor zichzelf zijn hoogsten jubel uit.

En daar boven, hoog boven mij, verlengt het sterrebeeld van de Zwaan zijn reusachtig kruis tot in den Melkweg, en omlaag, om mij heen galmt de machtige insectensymphonie. Het atoom dat lucht geeft aan zijn vreugde, doet mij het schouwspel der sterren vergeten. Wij weten niets van die hemelsche oogen, welke ons kalm en koud aanstaren en ons van verre toelonken. De wetenschap spreekt ons van hun afstanden, hun snelheden, hun massa's, hun volume, ze overstelpt ons met reusachtige getallen, ze doet ons duizelen van hun afmetingen en hun omvang, maar 't gelukt haar niet, ook maar één vezel van ons gemoed in trilling te brengen. Waarom? Omdat haar 't groote geheim, het geheim des levens ontbreekt. Wat is daar omhoog? Wat verwarmen die zonnen? Werelden gelijk aan de onze, waarop 't leven in een eindeloze verscheidenheid henensnelt, aldus zegt ons het koele verstand. Verheven opvatting van 't heelal voorwaar, maar per slot van rekening niets dan een opvatting, niet gegrondvest op authentieke feiten, op geloofwaardige getuigen op wie een ieder zich dadelijk beroepen kan. Het waarschijnlijke, het zeer waarschijnlijke is toch nog niet het onweerlegbare, dat

zich onweerstaanbaar aan ons opdringt, en geen enkelen twijfel meer bij ons achter laat.

In uw gezelschap, o, krekels! voel ik daarentegen het leven trillen, en dat is de reden waarom ik in mijn rosmarijnhaag koud blijf bij den aanblik van 't uitspansel en al mijn aandacht wijd aan uw verheven serenade.

Een klompje beziel slijm, dat uiting geeft aan zijn vreugd en aan zijn smart, boezemt mij meer belangstelling in dan de onmetelijke onbewerkte materie.

J. H. FABRE (vert. door P. G.)

DE NACHTEGAAL.

(*Aëdon lusciniæ lusciniæ* L.)

ALS we hooren van zonneschijn en nachtegalenlied, dan gaat ons hart open voor alles wat liefelijk is en welluidt, ook dan, wanneer de wintervorst zijn scepter zwaait. En daarom is het ook in het barre getijde een lust te aanschouwen, datgene wat op het leven van den filomeel betrekking heeft. Hoog te roemen hebben we dan ook de vooruitgang op het gebied van fotografie en reproductie. Daar-aan hebben we het te danken, dat „kiekjes”, als hierbij gaan, ten allen tijde bezichtigd kunnen worden.

Hoe keurig is dat nachtegalennestje geplaatst tusschen het groen, dat ons ieder jaar spreekt van hope en wedergeboorte! Waar we in het eene nestje de vijf kleine eieren zien liggen, daar hebben we op het tweede tafereeltje te zien het teeder zorgend nachtegalenvrouwtje met haar schitterende kraaloogjes, geduldig wachtende op de dingen, die komen zullen. Oogenschijslijk niets doende, geeft ze van haar klein lichaampje de warmte af, die noodig is voor de verdere ontwikkeling van de embryo's, die binnen de teere eierschalen besloten zijn. Wat een weelde zal het straks voor het grauwe moedertje zijn, wanneer ze onder zich voelt het leven van hare kindertjes, die ze zal liefhebben met al de reine liefde, die haar warm borstje doorstroomt! Die liefde openbaarde zich ook reeds, toen ze het nestje in gereedheid bracht, dat het wiegje voor haar kroost moest worden. Met gebrekkige hulpmiddelen, haar kleine klauwtjes, haar snauveltje en het ronde borstje, heeft ze het kunstgewrocht vervaardigd van bladeren en droog gras, en niet hoog heeft ze de plaats uitgezocht voor haar schat. Wat een zorg heeft ze aan het nest besteed en wat een edel gevoel moet daarbij als drijfveer gediend hebben! Alleen te denken is het, dat dezelfde aandrang den

Foto R. Tepe.

NEST EN EIEN VAN DEN NACHTEGAAL.

Foto R. Tepe.

NACHTEGAAL, BROEDEND.

kleinen vogel tot handelen heeft aangespoord, als waarmede de jonge vrouw het ledikantje in gereedheid brengt, dat straks een schommelend hemeltje zal zijn voor den beeldrager van haar echtgenoot.

Als over eenige dagen geen vijf olijfgroene, met grijsbruin gewaterde eieren meer in het nestje zullen zijn, wanneer de embryo's tot kuikens geworden zijn, dan zullen de beide ouders niet druk hebben met het vangen en aanbrengen van tal van kleine mugjes en vliegjes, tot voeding van het kroost. Nu nog heeft het mannetje andere bezigheden. Zoowel des nachts als op den dag laat het zijne verrukkelijke en dikwijls weemoedvolle tonen hooren, misschien tot bekoring van het broedend wijfje, maar tevens ook tot hoog genot van de menschen. Wie eenmaal het nachtegalenlied met zijne verscheidenheid van geluiden in zijne herinnering kan terugroepen, die zal zeker nimmer de schennende hand uitstrekken naar het nestje, die zal steeds den vogel in zijne bescherming nemen en hem bij anderen aanbevelen.

De Nachtegaal, die ons het geheele voorjaar op zijn welluidend gezang onthaalt, woont in deze streken van April tot September. Daarna trekt hij naar het warmere Zuiden. In den trektijd treft men hem dan ook wel eens enkele dagen aan op plaatsen, waar hij noch broedt, noch des winters verblijft houdt. Zijne broedplaatsen heeft hij het liefst daar, waar zandgrond gevonden wordt, maar waar ook tevens water in de nabijheid is.

Door een schitterend vederkleed onderscheidt de Nachtegaal zich niet. Aan de bovendeelen zijn de hoofdkleuren vaal rosbrown, aan de onderdeelen witachtig. Deze vogel is dus voor ons ook een voorbeeld van het kenmerk des harten, waarin het ware gelegen is: eenvoud in houding en kleed, maar bezittende de innerlijke kracht, om iets goeds te doen of voort te brengen. 't Is, of deze vogel weet, dat de menschen hem een goed hart toedragen, want zijn nestje wordt nimmer in de hoogte gebouwd; steeds is het gemakkelijk te bereiken. Toch worden er, wat jammer is, wel nachtegalen gevangen, en moeielijk gaat dit niet, omdat de vogels weinig schuw en niet heel voorzichtig zijn.

Enkele malen heeft men van den Nachtegaal kleurverscheidenheden gevonden, die op meerder of minder albinisme doelden.

We zullen hiermede afscheid nemen van den filomeel, en hem toewenschen, ook uit eigen egoïstisch oogpunt, dat hij ieder jaar in April tot ons wederkeert en liefst in toenemend aantal, terwijl we hem bij alle weldenkenden in hooge bescherming aanbevelen. Waar we medewerken tot het behoud van alle vogelvormen, daar zullen we dat in de eerste plaats doen voor onze zangers, die ons aantrekken, niet alleen door hunne schoone zangen, maar dikwijls ook door hun warm liefdeleven. Zij maken onze bosschen en vele landstreken tot liefelijke oorden, tot natuurmonumenten!

J. DAALDER DZ.

DE PLANTEN EN HET LICHTGAS.

EEN vriend van me verraste in het vroege voorjaar zijn vrouw met een allerliefste Azalea. Zijn vrouw was daarover in de wolken en hij in zijn knollentuin. Ik gaf hem den welgemeenden raad de welverzorgde plant in zijn voorkamer te zetten, waar veel zon kwam en niet gestookt werd. Doch zijn vrouw vond die plant veel te snoezig om er niet den geheelen dag naar te kijken, de plant moest en zou in de huiskamer staan. Het resultaat bleef dan ook niet uit, na een dag of tien verdroogde er een knop en nog eens een knop, er vielen ook al een paar nog gave blaadjes af en daarmede was het proces begonnen, dat in vrij korten tijd eindigde met een volslagen ruïne van de plant. De zaak was daarmede niet uit, er moest een zondebok gevonden worden, en nu werd natuurlijk de schuld niet gegeven aan de juiste oorzaak van een te droog-warme standplaats. Geen kwestie van. Mijn vriend herinnerde zich opeens, dat de bloemist bij den verkoop den raad gegeven had de plant niet te plaatsen in een kamer waar gas gebrand werd, want anders zou zij allicht gaan kwijnen. En zoo kwam het, dat nu de snel getrokken conclusie mijns vriends luidde: de plant is bezweken aan gasvergiftiging. Aangezien ik het voorrecht geniet tot de gasmenschen te behooren, zoo was het direkte gevolg, dat ik als dichtsbijdehand zijnde, de kous op den kop kreeg. Nu is het voor een bloemist een zeer gemakkelijke zaak, de schuld van mogelijke slechte uitkomsten met bij hem gekochte planten op een onbekende af te wentelen. Het is zeer zeker in zijn soort een koopmanshandigheid. Doch met al dergelijke aantijgingen, ik laat het stereotype toevoegsel „lasterlijk” maar weg, wordt het bloemenliefhebbende publiek versterkt in zijn meening dat planten en lichtgas geen al te groote vrienden zijn.

Wil ik u het tegendeel aantoonen?

Ik wil nu niet spreken van wat er zal gebeuren, wanneer men zijn planten in een gesloten vertrek zet en dan daarin de gaskraan laat open staan. Daargelaten dat men in een zoodanig geval zelf ook niet erin zou kunnen verkeerren, heeft men toch geen gasaanvoer in zijn woning om het onverbrand in zijn kamers te laten uitstroomen, doch wel om daarmede door verbranding licht en warmte te verkrijgen. Blijven dus de gevallen over, waarbij een weinig onverbrand gas in de kamerlucht geraakt, bijvoorbeeld door lekkage van kranen. Nu zou men zeggen, dat op een gasfabriek, waar geregeld met allerlei bedrijfstoestellen wordt gewerkt en waar dan ook ieder oogenblik wel eens wat gas in de lucht kan ontwijken, dat daar de bloemen en planten absoluut niet zullen gedijen.

Niets is minder waar. Ik neem maar een enkel voorbeeld, de gashouders, allen welbekende reservoirs. Een groote steenen kuip in den grond, gevuld met water waarin zich de ijzeren klokken op en neer bewegen. Het water is verzadigd met gas, de grond rondom verzadigd met gasprodukten, dus men zou verwachten, dat rondom die gashouders geen plant, geen bloem groeide. Ik wenschte dat ik u nog de prachtige wilde flora kon toonen, die zich van zelf rondom die houders onzer fabriek had gevestigd.

Ongetwijfeld waren een deel der zaden overgewaaid uit den polder en waren weer anderen meegevoerd door het duinzand waarmede een deel van het fabrieksterrein ontpolderd was. En wat een mooie collectie was het, te veel om op te noemen. Elk voorjaar begroetten we weer met sympathie de eerste bloemen van Tussilago, en zagen we later Malva, Linaria en Silene verschijnen. Ook onze vriend uit de duinen, de Cynoglossum, ontbrak met zijn fraaie purperen bloemen niet op het appél, terwijl Teunisbloem en Herfstasters ook tot de partij behoorden. Zelfs Sedum acre had zich in spleten van het muurwerk weten te vestigen. En al die planten groeiden en bloeiden ieder jaar weer opnieuw tot binnen een meter afstand van den gashouderrand, ten bewijze dat zij het daar goed vonden. Woei het een stevige bries, dan spatte het gaswater uit de kuipen over al die planten en geen enkele die er blijkbaar onder leed, geen enkele die een kwijnenden habitus had.

Jammer genoeg maakten ingrijpende herstellingen het noodig het muurwerk te ontgraven en ging die flora daardoor te niet.

Nu zal men de bovengenoemde planten wel niet in zijn kamer zetten, doch in tal van plaatsen, vooral in Engeland is het gewoonte de bermen van de gashouders tot bloementuintjes te maken en eenstemmig is de verklaring dat alle planten het goed doen. Ik meen dat de gasdirecteur van Scarborough aan de kolommen dier toestellen zelfs druiven kweekt.

Met opzet noem ik hier de gashouders omdat daar ter plaatse de voorwaarden voor plantengroei ten opzichte van gas het ongunstigst zijn.

De vraag is nu of in een gesloten vertrek, waar gas gebrand wordt, de verbrandingsprodukten nadeelig zijn voor de planten?

Het lichtgas bestaat uit een mengsel van een zevental gassen, doch hoe ook hun onderling percentage moge zijn, bij verbranding zijn de eindprodukten alleen koolzuur, waterdamp en stikstof. De beide laatste komen in de buitenlucht in groote hoeveelheden voor, evenals het koolzuur, doch koolzuur is bovendien nog een gas, dat voor de planten een voedingsstof vormt. Sla er maar eens de handboeken op na en lees daarin hoe koolzuur door het bladgroen onder den invloed van het licht opgenomen wordt om, verbonden met water tot suiker en celstof te worden omgezet.

Zwavelverbindingen in het lichtgas? Och kom, geen kwestie

van. Om die in noemenswaardige hoeveelheden in het stadsgas te vinden, zoudt u een twintigtal jaren terug moeten gaan, tegenwoordig is de gaszuivering technisch zoo volmaakt, dat bij de verbranding in gesloten vertrek geen zwaveligzuur in de kamer-atmosfeer kan worden aangetoond.

Een zeer belangwekkend voorbeeld van de goede verdraagzaamheid tusschen gaslicht en planten vermeldt de *Gardeners Chronicle* van een paar jaar geleden. Er is daarin sprake van gasverlichting in een plantenkas.

Men had in een groote kas acht gasgloeibranders aangebracht op zoodanige wijze, dat een gelijkmatige belichting verkregen werd. In de zoodanig ingerichte kas werden nu een paar jaar lang proeven genomen met salade, andijvie, radijs, spinazie, tomaten, suikerbieten en kool, terwijl van hetzelfde zaaisel ook in een gewone kas zonder kunstlicht werd overgeplant.

Bij alle planten bleek het gaslicht een gunstigen invloed uit te oefenen, de bladontwikkeling was rijker en voller dan bij de planten die alleen daglicht hadden gehad.

Vierhonderd andijviestruiken wogen na 46 nachten kunstbelichting 31,1 K.G. en eenzelfde getal alleen bij daglicht gegroeid woog 22,5 K.G. Bij radijs werd alleen invloed bespeurd op de bladvorming, terwijl de knolletjes in beide gevallen even groot waren. Zeer eigenaardig toonde radijs tegenover het kunstlicht een sterk heliotropisme. Spinazie groeide bij gaslicht veel sneller en voller dan bij daglicht. Tomaten gaven geen grooter opbrengst, doch zij waren 8 à 10 dagen vroeger rijp dan bij daglicht. Bij suikerbieten bleek het suikergehalte grooter te zijn.

De beste werking van het kunstlicht werd verkregen indien de afstanden tusschen het licht en de planten 3.6 tot 5 meter bedroeg, hoewel er nog invloed te bespeuren viel op 7 meter afstand. Deze door vaklieden genomen proeven bewijzen dus eerstens, dat gasverlichting een gelijksoortige werking op planten uitoefent als zonlicht, en is verder een bewijs te meer, dat er van een schadelijke werking niets te bespeuren is.

Wanneer dan ook in uw kamer de planten een minder voordeel uiterlijk gaan vertoonen, zoek eerst naar de juiste oorzaken alvorens aan uw verlichting de schuld te geven.

D. STAVORINUS.

DE VENUSBERG BIJ VALKEVEEN.

EEN klein half uur gaans van de vestingstad Naarden, op korten afstand van het Zuiderzeestrand bij Valkeveen, verheft zich op een heuvel, thans als Leeuwenberg bekend, te midden van hoog geboomte, een eenvoudige monument. Het is een steenen naald, gekroond door een leeuw, in zittende houding, met wapenschild. Het wapen is gevierendeeld: goud met een spade van sabel en lazur met een duif van zilver. In het monument is een steen gemetseld, waarin het volgend vers gebeiteld staat:

Ick ben door last van die
op Venusberg verheven
1650 Die eerst aan Venus-Neng
de boomen heeft ghegheven
1657 en graeflyck raets gezach
verliet tot dienst aan 't Y.
Zoo slaeft men niet voor zich
maar voor zijn burghery.

Dit monument heeft zijn geschiedenis, het dankt zijn ontstaan aan den Amsterdamschen burgemeester Andries de Graaff, dezelfde van wien nu vaststaat dat door hem bewoond werd het perceel aan de Heerengracht No. 446, waarin het vorig jaar in een der vertrekken, de zoogenaamde Empire-kamer, tusschen de zoldering en het plafond, een tweede plafond ontdekt werd, beschilderd met familiewapens. Het groote middenvak o. a. vertoont de wapens van Andries de Graaff en van zijn gade, die uit het geslacht Bicker von Swieten was. Waarschijnlijk heeft men dit oorspronkelijk plafond in den Franschen tijd, toen dit huis tot woning diende aan een of ander hooggeplaatst Fransch ambtenaar, door de toen aangebrachte Empire-zoldering aan het oog willen onttrekken.

In de 17de eeuw kreeg genoemde Andries de Graaff de landstreek bij Oud-Naarden, die van ouds naar hem het „Graeffen-

veld" heet, in bezit. Hij beplante het zich hier uitstrekkend terrein met boomen, waaraan het in 1666 opgerichte gedenkteken tot heden de herinnering bewaart.

Vindt iemand die aanplanting niet belangrijk genoeg voor zulk een weidsch opschrift, hij bedenke dat er een tijd geweest is, waarin men de meening toegedaan was dat iemand, die boomen plantte voor het nageslacht, zich verdienstelijker jegens de menschheid maakte dan die wijsgeerige stelsels uitdacht. Trouwens, bekend is het Oostersche spreekwoord, dat aldus luidt: „Drie dingen maken een mensch tot man, het gewinnen van een zoon, het delven van een waterput en het planten van een boom."

In Commelin's „Beschrijving van Amsterdam" wordt Mr. Andries de Graaff als een der „Vier Regeerende Burgemeesteren" voor 't eerst genoemd in 1657, hetgeen overeenkomt met het inschrift van 't Monument op den Leeuwenberg.

Vóór het jaar 1666 stond deze heuvel bekend als Venusberg, een van de velen van dien naam, die allen met elkaar gemeen hebben dat zij in de volksverbeelding dienen tot rustplaats der zielen. Het meest bekend is zeker die bij Eisenach, welks legende aan Richard Wagner stof gaf voor zijn Tannhäuser, een legende, die haar oorsprong vindt in 't Heidendom met zijn eigenaardige voorstelling van „de wilde jacht" — soms met Holda, de Germaansche Venus, in plaats van Wodan op zijn schimmel Sleipnir, aan het hoofd — welke de ouden meenden te hooren in den stormwind, die, vooral in den Joeltijd, het luchtruim doorvaagt.

F. W. DRIJVER.

Foto C. Steenbergh.

DE VENUSBERG BIJ VALKEVEEN.

De haas als aanvaller in den strijd.

SOMS treedt de haas onverschrokken op tegen groote slangen of roofdieren en het is wel de zorg voor het kroost, de edele andrift om de jongen te verdedigen, welke dit dier, zinnebeeld der vreesachtigheid, tot zulke koene daden brengt. Te Burgau in Thüringen zag men dit voorjaar een buizerd zich op een paaltje neerzetten. Nauwelijks zat hij of een haas kwam aangesprongen en viel den vogel van achteren aan met krabbelende pootgebaren. Telkens maakte de buizerd front naar den aanvaller, die dan een omtrekkenbeweging uitvoerde en opnieuw tot den rugaanval overging. Tot een open kamp scheen de buizerd niet bereid, want na eenige herhalingen vanden hazenaanval nam de vogel de wijk. Nader onderzoek bracht aan het licht dat deze dappere haas een voedster was, die vlakbij haar jongen had liggen en dus klaarblijkelijk uit moederlijke liefde den moed putte tot den ongelijken strijd. Toen we dit lazen herinnerden we ons een ander geval. „The Field" vertelde voor eenige jaren hoe iemand te Chard bezig was een pas aangelegde weide vast te rollen, toen hij eensklaps een jong haasje vlak voor

de rol zitten zag. Het opgeschrikte beestje was zoo in de war, dat hij het van angst luid schreeuwende ding met de hand opnemen kon. Dadelijk daarop kwam er een oude haas recht op hem af, naderde knorrend en poot trappend in echte aanvalshouding en was zichtbaar alle angst voor den mensch vergeten. Na een poosje het woedende dier gadeslagen te hebben zette de man het haasje op den grond, waarop het met zijn dappere oude fluks aan den haal ging.

G.

Mond- en klauwzeer onder het Wild.

DE vraag of ook onder het wild mond- en klauwzeer voorkomt, is zoowel voor den jager als voor den landbouwer van beteekenis. Wordt de eerste erdoor in zijn wildstand getroffen, de laatste heeft het besmettingsgevaar op zijn landerijen ook van die zijde te duchten en kan zich daartegen moeilijk wapenen. Nu is er wel in wildrijke streken vastgesteld dat er onder grof wild gevallen van mond- en klauwzeer voorkomen. Vooral schijnt de ziekte onder wilde varkens op vrij groote schaal te kunnen optreden, doch steeds als gevolg van heerschen der ziekte onder den veestapel in die streken. Afzondering van besmette stallen en handhaving der algemeene ontsmettingsmaatregelen zullen dus het middel zijn, waardoor ook het gevaar voor overbrenging door wild en de wildschade op zichzelf tot een minimum beperkt worden kunnen.

G.